

ONKO TIETEESSÄ AIKAA JA TILAA OIVALTAMISELLE?

Tutkimustyö on yhä kiireisempää. Rahoituskilpailu ja pätkätyöt lisäävät stressiä. Samaan aikaan tutkijoilta vaaditaan entistä enemmän yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Onko näillä reunaehdoilla mahdollista tehdä uusia tieteellisiä löytöjä? kysyy Oili-Helena Ylijoki.

Tieteen tekemiseen kohdistuu paljon vaatimuksia, jotka ovat osin keskenään ristiriitaisia. Tutkijan työltä odotetaan niin huippujulkaisuja, taloudellista hyötyä kuin yhteiskunnallista vaikuttavuuttakin. Tutkijalta puolestaan odotetaan sekä taitavaa joukkuepelaamista että yksilöllistä meritoitumista. Lisäksi olisi oltava aktiivinen kansainvälisissä tutkimusverkostoissa, tehtävä sidosryhmäyhteistyötä, saatava näkyvyyttä sosiaalisessa mediassa ja otettava osaa yhteiskunnalliseen keskusteluun. Samanaikaisesti kilpailu tutkimusrahoituksesta ja yliopistouralla etenemisestä on kovaa.

Tutkimuksen tekemisen kiristyneet reunaehdot suodattuvat arkisiin käytäntöihin ja muokkaavat tutkijoiden mahdollisuuksia löytää aikaa ja tilaa syvälliselle, uutta suun-

taa avaavalle tieteelliselle oivaltamiselle. Tutkimuksen tekemistä leimaavat kiire ja krooninen aikapula, mikä ilmentää laajempaa yhteiskunnassa tapahtuvaa ajan kiihtymistä (Rosa 2013).

Tutkijat elävät aikataulutettua elämää (Ylijoki & Mäntylä 2003), kun päivät täyttyvät kelloajan määrittämisestä tehtävistä ja työtä on sovitettava ja rytmittävä usein päällekkäisten ja limittäisten aikarajojen paineessa. Vaikka teknologian kehitys nopeuttaa monia tutkimustyön vaiheita, tästä ei kuitenkaan seuraa ajan säästymistä, vaan päinvastoin lisää kiirettä, kun esimerkiksi kommunikaation kokonaismäärä kasvaa samalla voimakkaasti. Siksi ajankäyttöä on pyrittävä järjeistämään, priorisoimaan ja kontrolloimaan mahdollisimman tehokkaasti.

Monografiasta on tullut ajallinen riskisijoitus, ja artikkelista on muodostunut niin lukemisen kuin kirjoittamisen perusyksikkö.

Juhana Venäläinen (2020) on pohtinut tieteen tekemisen muuttunutta temporaalisuutta lukemisen näkökulmasta. Lukeminen ei ole enää nautinnollista uppoutumista vaan suorituskeskeistä toimintaa, kun kiireinen lukija laskelmoi, kuinka pitkä ajallinen investointi tekstille kannattaa antaa. Algoritmit puolestaan ohjaavat ja kohdentavat sitä, mitä luetaan. Ne nostavat suosituksia tutkijan aiemman lukemisen ja julkaisujen saamien viittausten pohjalta, jolloin lukeminen helposti kapeutuu kerran valitulle uomalle ja sattumavaraisesti tehdyt löydöt käyvät harvinaisiksi.

Lukeminen on myös kappaleistunut. Venäläinen korostaa, että samoin kuin kirjoittamisessa, myös lukemisessa on siirrytty kohti lyhyempiä ja nopeampia julkaisumuotoja. Humanistisissa tieteissä ja yhteiskuntatieteissä monografiat ovat aiemmin olleet tärkeimpiä ja kaikkein arvostetuimpia julkaisuja, koska ne mahdollistavat kokonaisvaltaisen, syvällisen ja pitkiä ajatusketjuja avaavan aiheen pohdinnan. Nykyisin monografiasta on tullut ajallinen riskisijoitus, ja artikkelista on muodostunut niin lukemisen kuin kirjoittamisen perusyksikkö.

RAHOITUSKILPAILU VIE AIKAA JA ENERGIAA

Tutkimusrahoitus on oleellinen tieteen tekemisen reunaehto. Valtaosa yliopistojen tutkimustoiminnasta tapahtuu kilpaillun ulkopuolisen rahoituksen turvin määräaikaissa tutkimusprojekteissa. Menestys rahoituskilpailussa on siten edellytys tutkimuksen toteuttamiselle.

Tämän lisäksi saatua rahoitusta itsessään on alettu pitää tutkijan pätevyyden ja potentiaalimittarina ja todisteena huippututkimuksesta (Koski 2019). Tutkimusrahoituksella on siten suuri merkitys tutkijan urakehityksen kannalta. Yliopistojohtajat ovat esimerkiksi todenneet, että rahoitusmenestyksen merkitys rekrytointeissa on voimistunut julkaisuihin nähden, ja aivan erityisen vahvaan asemaan tutkija pääsee, jos onnistuu saamaan tämän hetken arvostetuinta tutkimusrahoitusta, Euroopan tutkimusneuvoston ERC-huippututkimusrahoitusta (Ylijoki ym. 2024). Tutkimusrahoituksen painoarvo näkyy myös opetus- ja kulttuuriministeriön rahoitusmallissa, jonka pohjalta yliopistojen perusrahoitus jaetaan: sen osuus on nykyisin 12 prosenttia ja tulevassa mallissa 14 prosenttia kokonaisrahoituksesta.

Kilpailu tutkimusrahoituksesta on kovaa, sillä yleensä vain pieni osa hakijoista saa myönteisen päätöksen. Siksi rahoitusta joudutaan hakemaan useista lähteistä. Hakeminen on myös toistuvaa, ja monesti osa käynnissä olevasta hankkeesta ajasta menee siihen, että laaditaan hakemuksia seuraavalle projektille, jottei jäätäisi tyhjään päälle nykyisen rahoituskauden päättyessä.

Jatkuva rahoituksen hakeminen vie aikaa ja energiaa, mikä on pois varsinaiselta tutkimuksen tekemiseltä. Sillä on myös emo-

tionaalinen hintansa, sillä tehokkuutta ja suorittamista korostavassa akateemisessa kulttuurissa kielteiset päätökset koetaan helposti henkilökohtaiseksi epäonnistumiseksi, joka synnyttää häpeän, kelvottomuuden ja riittämättömyyden tunteita (Ylijoki ym. 2024). Tämä ei luo tieteellisille oivalluksille suotuisaa inspiroivaa ja turvallista ilmapiiriä.

Rahoittajien intressit ja strategiset valinnat (ja poisvalinnat) vaikuttavat siihen, mitä tieteenaloja, tutkimusaiheita, yhteistyömuotoja ja tutkimusotteita suositaan. Tutkijoiden on

KUVAN LÄHDE: UNSPLASH

KUVAN LÄHDE: UNSPLASH

oltava näistä tietoisia ja istutettava omat intressinsä kulloiseenkin kehikkoon. Toisinaan kehikko on tiukempi, toisinaan enemmän akateemista vapautta salliva.

Uusille tutkimuspoluille lähtö on kuitenkin aina riskialtista, sillä hakemuksen arvioijien voi esimerkiksi olla vaikea tunnistaa uuden avauksen tieteellistä merkitystä. Lisäksi hakijan aiemmat näytöt ovat toiselta alueelta eivätkä siksi ole välttämättä vakuuttavia uuden tutkimussuunnitelman kannalta. Onkin

havaittu, että kova rahoituskilpailu voimistaa tieteen valtavirtaa ja riskien karttamista (esim. Laudel 2006). Koska myös urakilpailu on kovaa, on turvallisempaa pelata varman päälle.

Rahoitushaut eivät yleensä kannusta tai ohjaa poikkeamaan valtavirrasta. Hakumenetely muistuttaa entistä useammin lomakkeen täyttämistä, jossa tutkija vastaa standardikysymyksiin standardimitalla. Hakemuksessa voi joutua myös ilmoittamaan, mitä tuloksia saadaan ja mikä on niiden hyöty ja vaikut-

Pitkälle vietynä ajan kontrollointi voi johtaa täydelliseen kontrolloimattomuuteen: sairastumiseen ja uupumiseen.

tavuus. Tällainen formaatti ei tunne eikä tunnista tutkimusprosessin luonteeseen kuuluvaa ennakoimattomuutta: yllättäviä löydöksiä, äkkinäisiä oivalluksia, takapakkeja ja uusia näkymiä, joita ei hakuvaiheessa voi millään tietää. (Ylijoki 2015.) Samalla formaatti kapeuttaa mielikuvaa siitä, mitä tiede loppujen lopuksi on ja miten sitä tehdään.

PÄTKÄTUTKIMUKSEN AIKA

Tutkimuksen organisoituminen ulkopuolisen rahoituksen varassa toimivina määräaikaisina projekteina on synnyttänyt laajan pätkätyötä tekevien tutkijoiden joukon. Nämä tutkijat elävät pätkätyön aikaa (Ylijoki & Mäntylä 2003), jota leimaa tietoisuus siitä, kuinka paljon aikaa on vielä jäljellä ennen rahoituksen loppumista, sekä huoli tulevasta pätkästä, löytyykö sellainen, mistä ja milloin. Tässä epävarmuuden ja huolen täyttämässä tilanteessa tutkija voi joutua siirtymään projektista toiseen tai tekemään päällekkäisiä projekteja ilman, että niiden välillä olisi selkeää tutkimuksellista jatkuvuutta ja pitkäjänteisyyttä, mikä ei tue oivaltavaa tiedettä.

Myös projektin johtajien kannalta tilanne on epävarma, kun koskaan ei voi varmasti tietää, tuleeko hankkeelle jatkuvuutta vai ei. Projektit toki eroavat toisistaan: on hyvin resursoituja, pitkäkestoisia ja suuria vapausasteita tarjoavia luksusprojekteja ja tiukasti ohjattuja pikahankkeita. Ensin mainitussa on luonnollisesti paljon paremmat mahdollisuudet keskittyä pitkäjänteiseen tutkimustyöhön, koetella, kokeilla, erehtyä ja ottaa uutta suuntaa. Jälkimmäisissä tilanne on toinen eikä riskinotolle ja erehdykselle juurikaan ole aikaa eikä tilaa, vaan tutkimussopimuksen lupaukset on täytettävä sovitussa tahdissa vilkuilematta liiaksi ympärille. Tämä luo eriarvoisuutta tutkijakunnan sisällä, mikä sekin vaikuttaa työskentelyilmapiiriin ja luo jännitteitä niin eri alojen kuin eri asemassa toimivien tutkijoiden välille.

AJATONTA AIKAA OIVALLUKSILLE

Tieteen tekemisen reunaehdot ovat kiristyneet, mutta löytävätkö tutkijat silti aikaa ja tilaa oivaltamiselle? Omasta työstään puhuessaan tutkijat tapaavat luonnehtia tutki-

muksen tekemistä kaikista ongelmista huolimatta intohimotyöksi, unelmien työksi ja fantastiseksi työksi, joka tarjoaa uusia oivalluksia ja suuria elämyksiä (esim. Ylijoki ym. 2024, 151). Oivallusten katsotaan vaativan erityistä aikaa, jota voi kutsua ajattomaksi ajaksi (Ylijoki & Mäntylä 2003, ks. myös Valovirta & Mannevuola 2022).

Ajaton aika tarkoittaa työhön uppoutumista, pitkäjänteistä keskittymistä ja aikatietoisuuden katoamista, kun työ imaisee mukaansa. Tutkija pystyy työskentelemään kaikessa rauhassa ilman ulkoapäin tulevia tiukkoja pakkoja tai jatkuvia keskeytyksiä. Tämä mahdollistaa oivaltamisen, kun esimerkiksi sanat vihdoinkin loksahavat juuri oikeille paikoilleen tai kun löytää yllättävän ja jännittävän yhteyden eri ilmiöiden välille. Näihin hetkiin kiteytyy tutkimustyön ilo ja lumo.

Ajaton aika ei tarkoita hidasta aikaa, jota *slow movement* -ajattelussa on tarjottu kiihtymiseen ja aikapulan tuottamien ongelmien ratkaisuksi. Ajaton aika voi olla hidasta, viipylevää ja verkkaista, mutta myös kiihkeää, intensiivistä ja nopeaa. Hidas ja nopea aika eivät sulje toisiaan pois (esim. Vostal 2017). Pelkkä hitaus ja väljä rytmi voivat pitkitettyinä vain tuottaa ahdistusta, stressiä ja tyhjyyden tuntua, kuten **Matti Hyvärinen** (2008, 24) akateemisia rytmejä pohtiessaan toteaa. Siksi hän suosittaa, että tutkimustyössä tulee vaihdella rytmejä, tehdä asioi-

ta niin nopeasti kuin hitaastikin. Rytmien vaihdoksen ohella myös paikan vaihdos voi auttaa.

Akateeminen aika on siten monikerroksellista ja sisältää paradokseja. Hitaan ja nopean ajan tavoin myös ajaton ja aikataulutettu aika kietoutuvat usein yhteen. Ajattomuuden kokemuksen saavuttaminen vaatii monesti tiukkaa aikataulutusta ja ajan kontrollointia, jotta pystyy raivaamaan kalenterista tilaa väljille ja tyhjille päiville. Kaikissa työtilanteissa tämä ei ole mahdollista. Ajan kontrolloinnilla onkin rajansa, sillä pitkälle vietyinä se voi johtaa täydelliseen kontrolloimattomuuteen: sairastumiseen ja uupumiseen.

Aikataulut ja määräajat voivat myös syöttää ajattelua liikkeelle, tuoda siihen kaivatun rytmiä ja edistää työn imua ja työhön uppoutumista. Toisaalta ilman ajattoman ajan kokemusta tutkimustyöstä tulee pelkkää rutiinimaista suorittamista, joka ei jätä tilaa syvällisille oivalluksille ja tieteelliselle luovuudelle.

—
Oili-Helena Ylijoki on yliopistotutkija Tampereen yliopistossa.

Oili-Helena Ylijoki puhuu artikkelin aiheesta
Tieteen päivillä Helsingissä 9.1.2025.

KIRJALLISUUS

- Hyvärinen, Matti (2008). Akateemiset rytmit. Teoksessa Lempiäinen, Kirsti; Löytty, Olli & Kinnunen, Merja (toim.) Tutkijan kirja. Tampere: Vastapaino.
- Koski, Leena (2019). Totuudesta rahaan – yliopiston uusi moraalinen järjestys. Teoksessa Filander, Karin; Korhonen, Maija & Sihvonen, Päivi (toim.) Huiputuksen moraalijärjestys. Tampere: Vastapaino.
- Laudel, Grit (2006). The 'quality myth'. Promoting and hindering conditions for acquiring research funds. *Higher Education* 52:3, 375–403.
- Rosa, Hartmut (2013). *Social acceleration: A new theory of modernity*. New York: Columbia University Press.
- Valovirta, Elina & Mannevuola, Mona (2022). Affective academic time management in the neoliberal university: From timeliness to timelessness. *European Journal of Cultural Studies* 25:5, 1307–1323.
- Venäläinen, Juhana (2020). Ajattelun riitelevät rytmit. Kirjallisen elämän temporaalisuuksia mitallistetussa yliopistossa. Teoksessa Arminen, Elina; Logrén Anna ja Sevänen, Erkki (toim.) Kirjallinen elämä markkinaperustaisessa mediayhteiskunnassa. Tampere: Vastapaino.
- Vostal, Filip (2017). Slowing down modernity. A critique. *Time & Society* 28:3, 1039–1060.
- Ylijoki, Oili-Helena (2015). Conquered by project time? Conflicting temporalities in university research. Teoksessa Gibbs, Paul; Ylijoki, Oili-Helena; Guzmán-Valenzuela, Carolina & Barnett Ronald (toim.) *Universities in the flux of time. An exploration of time and temporality in university life*. Lontoo: Routledge.
- Ylijoki, Oili-Helena & Mäntylä, Hans (2003). Conflicting time perspectives in academic work. *Time & Society* 12:1, 55–78.
- Ylijoki, Oili-Helena; Hokka, Johanna; Kurtti, Elisa; Olsson, Pia & Suopajarvi, Tiina (2024). *Tiede ja tunteet*. Helsinki: Gaudeamus.